

О.О. Котлярова, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.

Котлярова О.О.

Розвиток педагогічної освіти в Україні та світі на сучасному етапі

В статті розглянуто основні напрямки розвитку педагогічної освіти в Україні та інших країнах світу, виділено загальні риси та відмінності. Аналізуються підходи до визначення поняття „освіта” й „вища освіта”. Крім цього було виокремлено освітні моделі, що існують в світі, та типи регіонів за ознакою взаємного зближення та взаємодією освітніх систем, а також тенденції, що домінують в структурі світової вищої освіти. Надаються деякі факти з історії створення загальноєвропейського освітнього простору.

Ключові слова: освіта, педагогічна освіта, система вищої освіти, світовий освітній простір.

Котлярова О.А.

Развитие педагогического образования в Украине и в мире на современном этапе

В статье рассмотрены основные пути развития педагогического образования в Украине и других странах, выделены общие черты и отличия. Анализируются подходы к определению понятий „образование” и „высшее образование”. Кроме этого были выделены существующие в мире образовательные модели и типы регионов по признаку взаимного сближения и взаимодействию образовательных систем, а также тенденции, доминирующие в структуре мирового высшего образования. Приведены некоторые факты из истории создания общеевропейского образовательного пространства.

Ключевые слова: образование, педагогическое образование, система высшего образования, мировое образовательное пространство.

В умовах становлення суспільства, основою якого є знання, вища освіта набуває пріоритетного значення для розвитку окремих країн та світу в цілому. Сфера вищої освіти одночасно стає активним учасником, рушійною силою та каталізатором основних тенденцій суспільного розвитку на сучасному етапі.

Тенденції до інтеграції освітніх процесів, які продиктовані Болонською угодою, значним чином впливають на модернізацію освіти, що відбувається в Україні. Це актуалізує необхідність створення єдиного освітнього простору, основними ознаками якого є якість освіти, мобільність студентів, викладачів, дослідників, багатогранність та гнучкість змісту освітніх програм і технологій їх реалізації з урахуванням національних традицій, автономії й академічних вольностей вищих навчальних закладів.

Цим питанням присвячено низку досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, таких як А.Алексюк, М.Аллен, М. Арчер, Р.Барнетт, У.Бек, Д. Белл, Є.Белозерцева, С.Вітвицька, Б.Вульфсон, О.Глузман, С.Головко, В.Жуков, Ф.Кайзер, І.Кобиляцький, Л.Нечепоренко, Л.Рувінський, Г.Уолфорд та ін.

Метою даної статті є аналіз основних тенденцій розвитку педагогічної освіти в Україні та світі на сучасному етапі.

На початку XXI сторіччя освіта в усіх країнах світу повинна відповісти на питання щодо забезпечення безпеки, зміцнення держави за рахунок якісного змінювання людських ресурсів і створення професійного суспільства. Зараз відбувається пошук стратегічних шляхів розвитку освітніх систем, які б відповідали потребам попиту на послуги вищої школи при підготовці майбутніх вчителів в умовах ринку праці; забезпечення рівня освіти й кваліфікації випускників професійних шкіл.

Що ж являє собою освіта в цілому та зокрема вища освіта?

Освіта є складовою виховання, але дещо вужчою категорією. Під нею розуміють усе те, що сприяє формуванню світогляду особистості, її професійних знань, навичок і вмінь. Освіта – сукупність знань, умінь, навичок, поглядів і переконань, а також певний рівень розвитку пізнавальних сил та практичної підготовки, що досягаються в результаті цілеспрямованої навчально-виховної роботи [1, с. 214].

Іншими словами, освіта – це частина соціалізації; вона є соціально спрямованою та контролюється.

Колишній директор ЮНЕСКО Федерико Майер акцентує на тому, що „освіту в широкому розумінні слід вважати засобом, який дає кожній людині змогу стати особистістю, активним членом суспільства, здатним допомогти кожній общині, кожному суспільству зробити крок до кращого життя”[2, с. 203].

Висловлюючи своє розуміння ролі освіти в сучасному світі, В. Андрущенко зазначає, що „Освіта загалом і вища освіта зокрема відіграє в суспільстві унікальну роль: вона відтворює особистість, озброює її знаннями, формує світогляд і творчі здібності, виховує як патріота і громадянина – тобто реально готує його (суспільства) майбутнє. І від того, якою буде наша освіта, без перебільшення, залежить майбутнє держави: народу і культури”[2, с. 215]. Ця думка також простежується у працях Б. Гершунського: „Саме освіта принципово „працює” на майбутнє, визначаючи наперед особистісні якості кожної людини, її знання, вміння, навички, світоглядні і поведінкові пріоритети, а відтак – економічний, моральний, духовний потенціал суспільства, цивілізації загалом” [3,с.89].

Отже, освіті, зокрема вищій, відводиться важлива роль у розвитку суспільства і розв’язанні його проблем.

В кожній країні освіта та її організація мають свої особливості. До теперішнього часу в світі не існувало єдиної моделі реалізації навчального процесу. Виділяють наступні освітні моделі:

Американська модель: молодша середня школа – середня школа – старша середня школа – дворічний коледж – чотирирічний коледж в структурі університету

Французька модель: єдиний коледж – технологічний, професійний й загальноосвітній ліцей – університет

Німецька модель: загальна школа – реальне училище, гімназія й основна школа – інститут й університет

Англійська модель: об’єднана школа – граматична й сучасна школа – коледж – університет

Російська модель: загальноосвітня школа – повна середня школа, гімназія й ліцей-коледж – інститут, університет й академія [4].

Крім цього необхідно зазначити, що на сьогодні в світі виокремлюють три типи регіонів за ознакою взаємного зближення та взаємодією освітніх систем.

До першого типу відносять регіони, що є генераторами інтеграційних процесів. Це, перш за все, країни Європейського Союзу, такі як Франція, Великобританія, Німеччина, Іспанія, Італія та ін., а також країни-учасниці Болонського процесу.

Другий тип складають регіони, що позитивно реагують на інтеграційні процеси. В першу чергу це країни Латинської Америки та Карибського басейну.

Регіони третього типу є інертними до інтеграції освітніх процесів. Це стосується більшої частини країн Африки на південь від Сахари (окрім ПАР), низки держав Південної та Південно-Східної Азії, невеликих острінних країн басейна Тихого та Атлантичного океанів.

В світі формується новий, Азійсько-Тихоокеанський регіон – генератор інтеграційних процесів. До нього входять Республіка Корея, Тайвань, Сінгапур, Таїланд та ін. Для цих країн характерні підвищені вимоги до якості навчання й до підготовки кадрів [4].

В структурі світової вищої освіти домінують дві тенденції:

1. Унітарна, або єдина, система, коли вища освіта забезпечується університетами чи відповідними до них закладами. Такі заклади пропонують як загальні академічні ступені, так і професійно орієнтовані програми різної тривалості і рівня. В унітарній системі вищої освіти до її складу входять лише університети (частка інших ВНЗ становить незначний відсоток). Такою є освіта в Італії, Іспанії, Австрії, Фінляндії, Швеції. Деякі експерти виділяють в окрему групу країни з т. зв. „інтегрованими” університетами, до складу яких увійшли спеціалізовані середні і вищі навчальні заклади (Швеція та Іспанія) та країни, що належали до соціалістичного табору.

2. Бінарна, або подвійна, система з традиційним університетським

сектором, що так чи інакше опирається на концепцію Humboldt університету та на окремий неуніверситетський сектор вищої освіти, що має чітко окреслену структуру. Така система освіти притаманна більшості розвинених країн світу, де поряд з університетським сектором існують численні спеціалізовані заклади, які приймають чималу частину молоді. З європейських країн бінарну систему вищої освіти мають Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Нідерланди, Норвегія, Німеччина, Франція, Швейцарія та ряд інших [4].

Тенденція до всебічної (єдиної) університетської системи чітко спостерігається сьогодні головно в університетах тих країн, які встигли найглибше зануритися у процес створення інформаційного суспільства. Донедавна малоструктуровані системи вищої освіти виконували достатньо обмежену кількість завдань щодо збереження й зміцнення державних структур країни, проведення наукових і технологічних досліджень з одночасною підготовкою науковців, а також забезпечення економіки фахівцями високої кваліфікації.

У більшості країн основні завдання щодо організації навчальних закладів вищої освіти, які мають професійно орієнтовані програми навчання паралельно з університетським сектором, майже однакові:

- запропонувати професійно орієнтовані та економічно вигідні типи освіти для задоволення потреб ринку праці;
- забезпечити потреби зростаючої кількості вступників без істотного збільшення урядових витрат на вищу освіту;
- запропонувати передусім програми, орієнтовані на викладання в яких частково використовуватимуться дослідження прикладного характеру;
- поновлення та покращення вже існуючої професійно орієнтованої освіти [4].

Ці завдання є актуальними і для України, де пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку вищої освіти є:

- особистісна орієнтація вищої освіти;

- формування національних і загальнолюдських цінностей;
- створення для громадян рівних можливостей у здобутті вищої освіти;
- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій;
- формування в системі освіти нормативно-правових і організаційно-економічних механізмів залучення і використання позабюджетних коштів;
- підвищення соціального статусу і професіоналізму працівників освіти, посилення їх державної і суспільної підтримки;
- розвиток освіти, як відкритої державно-суспільної системи;
- інтеграція вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітніх просторів [5].

Тенденції до створення загальноєвропейського освітнього простору розпочалися ще в 1957 році з підписання Римської угоди. Згодом ці ідеї розвинулися в рішеннях конференції міністрів освіти 1971 та 1976 років, у Маастріхтському договорі 1992 року. Наступні роки характеризувалися запровадженням різноманітних програм під егідою ЄС, Ради Європи, що сприяли напрацюванню спільних підходів до вирішення транснаціональних проблем вищої освіти. Це насамперед програми приведення національного законодавства у сфері освіти до норм, напрацьованих країнами Європи, розширення доступу до вищої освіти і підвищення академічної мобільності студентів та їхньої мобільності на ринку праці, створення системи навчання впродовж усього життя та багатовимірні завдання зі зближення освітніх програм і систем, які вирішувались у рамках численних програм TEMPUS/TACIS.

Нарешті, 1997 року під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено і прийнято Лісабонську конвенцію про визнання кваліфікацій, що належать до вищої освіти Європи. Цю конвенцію підписали 43 країни (Україна в тому числі), більшість з яких і сформулювали згодом принципи Болонської

декларації, яку було підписано міністрами освіти 29 країн 19 червня 1999 року [6].

Офіційне приєднання України до Болонської угоди відбулось 19 травня 2005 року з підписанням відповідної декларації на конференції в місті Берген. Саме завдяки цьому на сьогоднішній момент наша країна має змогу бути повноправною учасницею європейського та світового освітнього просторів.

В світлі цього необхідно зазначити, що важливою тенденцією в розвитку світової освіти є значне розповсюдження нововведень за умов збереження національних традицій і національної ідентичності країн і регіонів. Саме тому освітній простір стає полікультурним і орієнтується на розвиток людини й цивілізації у цілому.

Поряд з вищезазначеним в світовій освіті можна простежити прагнення до демократичної системи освіти, іншими словами можливість для всього населення країни отримати освіту та наступність її рівнів; надання автономності та самостійності навчальним закладам; забезпечення права на освіту всім бажаючим; підвищений інтерес до обдарованих дітей і молоді, до особливостей розвитку їх здібностей в процесі й засобами освіти; пошук додаткових ресурсів для освіти дітей з відхиленнями в розвитку, дітей-інвалідів.

Таким чином, основні тенденції розвитку вищої освіти в цілому та зокрема педагогічної освіти є загальними для багатьох країн світу, серед яких Україна не є винятком, оскільки її державна політика в сфері освіти націлена на інтеграцію до європейського та світового освітніх просторів.

Перспективи розвитку теми, яку було розглянуто у даній статті, ми вбачаємо в подальшому дослідженні та аналізі змін, що відбуваються на сьогоднішній день в педагогічній освіті в Україні та світі.

Література

1. **Ягупов В.В.** Педагогіка: Навч. посібник. – К. : Либідь, 2002. – 560с.
2. **Андрущенко В. П.** Роздуми про освіту : Статті, нариси, інтерв'ю : 2-ге вид., допов. – К. : Знання України, 2008. – 819 с.
3. **Гершунский Б.С.** Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) М. : Совершенство, 1998. – 459 с.
4. **Загальні** принципи формування систем вищої освіти європейських країн. – Режим доступу : http://ostriv.in.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=392&Itemid=1101
5. **Модернізація** вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції/ Уклад. М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, К.М. Лемківський, Ю.В. Сухарніков; відп. Ред.. М.Ф. Степко. – К. : Вид. центр МОН України, 2004. – 24 с.
6. **Кремінь В.** Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в європейське співтовариство// Вища школа. – 2003. – №6. – С. 2–3.

Kotlyarova O.O.

The Nowadays Development of Pedagogical Education in Ukraine and in the World

In the article the main ways of pedagogical education development in Ukraine and other countries are viewed upon, the differences and common features are highlighted. Approaches to the definition of the terms „education” and „higher education” are analyzed. Moreover, the existing educational models and types of the regions close according to the interaction of educational systems were singled out, as well as the tendencies prevailing in the structure of the world higher education. Some facts from the history of creation of the all-European educational space were given.

Key words: education, pedagogical education, the system of higher education, world educational space.

Відомості про автора

Котлярова Ольга Олександрівна – викладач кафедри практики мовлення Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Основні

наукові інтереси зосереджені навколо особливостей оцінювання навчальних досягнень студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання.

*Стаття надійшла до редакції 11.01.2012 р.
Прийнято до друку 24.02.2012 р.*